

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

ARCHITEKTAS

2013-03-04

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Lietuvos architektūra

AUTORIUS: Kazimieras Mackevičius

DATA: 2013-03

Architektas

Kazimieras Mackevičius

Architektą, inžinierių Vaclovą Michnevičių prisimenant

Vaclovas MICHNEVIČIUS (Wacław Michniewicz, 1866–1947) – lietuvių inžinierius ir architektas, 1893 metais baigęs architektūrą bei tiltų statybą ir kelių tiesimą Sankt Peterburgo civilinės inžinerijos institute, 1893-iaisiais atvyko į Vilnių, 1904–1912 buvo Vilniaus miesto architektas: suprojektavo Vilniuje turgaus halę, rekonstravo miesto salę (dabar – Filharmonija), vadinamąją „Montvilos koloniją“ – namų kompleksą prie dabartinės Lukiškių aikštės, Miesto teatrą ir kt. Visoje Lietuvoje pagal jo projektus pastatyta keliolika bažnyčių. 1919–1925 metais dirbo Kaune, o paskutinį gyvenimo laikotarpį praleido gimtuosiuose Strebeikiuose. Vaclovo Michnevičiaus kūrybą primena bibliotekininkas Kazimieras MACKEVIČIUS.

The Architect

Vaclovas Michnevičius (Wacław Michniewicz, 1866–1947), a Lithuanian engineer and architect, graduated in architecture and road and bridge building from the Institute of Civil Engineering in St Petersburg in 1893. He moved to Vilnius, and from 1904 to 1912 he was the Vilnius city architect. He drew a design for the Vilnius Market, rebuilt the city hall (now the Philharmonic Hall), a housing development next to Lukiškės Square, the city theatre, and other buildings. Several churches in Lithuania were built from his designs. From 1919 to 1925, he worked in Kaunas, and he spent his last few years in his native Strebeikiai. We are reminded of Michniewicz's work by the librarian Kazimieras MACKEVIČIUS.

Jonavos rajone, Žeimių miestelyje, 2007 metų liepos 7 dieną buvo atidengtas architekto Vaclovo Michnevičiaus biustas. Autoriai – skulptoriai profesorius Konstantinas Bogdanas ir Kęstutis Krasauskas, medžio drožėjas Artūras Narkevičius, architektas Julius Zonys. Šalia Michnevičiaus biusto, kitoje kelio pusėje, praėjusį

rudeni Jonavos savivaldybė ir Žeimių seniūnija įamžino anapilin išėjusio Konstantino Bogdano atminimą. Suprojektuotas skveras, pastatytas paminklinis akmuo, poilsio suoliukai.

Vaclovas Michnevičius, herbo „Lapé“ bajoras, ir Konstantinas Bogdanas, herbo „Poraj“ (Rožė) bajoras, niekada nebuvo susitikę, tačiau vienas inžinierius ir architektas, o kitas skulptorius sukūrė daug nuostabių darbų, kurie garsina Lietuvą. Jeigu Michnevičius būtų sulaukęs Lietuvos nepriklausomybės, neabejoju, kad ir jis būtų buvęs išrinktas Jonavos miesto garbės piliečiu, kaip juo buvo Bogdanas, paskutiniaisiais gyvenimo metais gavęs ir Biržų miesto garbės piliečio vardą.

Pastaraisiais metais architekto Vaclovo Michnevičiaus kūrybinį kelią plačiai nagrinėja Vytauto Didžiojo universiteto profesorė menotyrininkė Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė. Žeimių vidurinės mokyklos kraštotyrininkai, vadovaujami mokytojos Vincės Pranienės, Kraštotyros būrelio vadovų Rimantės Tarasevičienės ir Artūro Narkevičiaus, surinko naujos medžiagos apie architekto Michnevičiaus gyvenimą ir kūrybą. Jonavos rajono savivaldybės administracija, gavusi dalinį finansavimą iš Kultūros paveldo departamento, išleido knygėlę „Išsaugokime kultūros paveldą“. Leidinio sudarytoja – savivaldybės administracijos vyriausioji specialistė Gražina Mrazauskienė.

Kazimiero Mackevičiaus ir Rimo Vilavičiaus parengtame albume „Tarpukario bajorai fotografijose“ yra nuotraukų ir iš architekto gyvenimo.

Vaclovas Michnevičius gimė 1862 metų spalio 15 dieną Ukmergės rajone, Vaitkuškio kaime. Baigęs septynias klases Vilniaus realinėje mokykloje, 1888 metais įstojo į Sankt Peterburgo civilinės inžinerijos institutą – populiariausią tos srities aukštąją mokyklą Rusijoje. Baigęs studijas, 1893 metais buvo paskirtas Vilniaus miesto architekto ir inžinieriaus padėjėju, po to – miesto architektu.

Laikas griežtai atribojo du tarpsnius architekto kūrybinėje biografijoje: Vilniaus (1893–1915) ir Kauno (1919–1939). Abu laikotarpius skiria Pirmojo pasaulinio karo metai. Iki karo Michnevičius palankią veiklos terpę rado Vilniuje, o susikūrus Lietuvos valstybei, išvyko darbuotis į laikinąją sostinę.

Nuo 1893-ųjų Vilniaus miesto architekto ir inžinieriaus padėjėjo pareigas ėjo tik metus, bet spėjo nemažai nuveikti: tvarkė Vilniaus miesto vandentiekį, tiesė gatves ir tvirtino Vilijos pakrantes, statė metalinį tiltą per Vilnelę Antakalnyje, remontavo miesto teatrą – Rotušę, Šv. Jokūbo, Šv. Teresės bažnyčias. Savarankiškai statė keletą privačių namų, vilų, koplyčių ir antkapių Vilniaus bei Kauno gubernijose. 1895–1904 metais dirbo karinių strateginių kelių tiesimo komisijoje, prie plentų projektavimo ir tiesimo. Taip pat buvo Draudimo bendrovės prie Dūmos narys (kaip įkainojimo specialistas). Michnevičių dominusios pažangios architektūros idėjos paskatino jį projektuoti pirmuosius gyvenamųjų namų kompleksus. Vilniaus žemės banko skelbtame individualių namų konkurse architektas laimėjo dvi pirmąsias premijas. 1902-aisiais Druskininkuose pastatė mineralinio vandens gydyklas su vandentiekio bokštu, kelis vasarnamius ir gyvenamuosius namus, remontavo keletą vilų bei „Kurzalio“ viešbutį. 1904–1912 metais dirbo Vilniaus miesto architektu. Pirmas stambus darbas – prekybos salė buvusioje Javų turgavietėje (Pylimo g., pastatyta 1904–1906). Jos metalų santvarų perdanga – vienintelis tokio tipo amžiaus pradžios

konstrukcijų pavyzdys respublikoje. Taip pat suprojektavo mūrinius rūmus vaikų ligoninei Žvėryne, iš Lukiškių į Žvėryną perkėlė infekcinės ligoninės pastatus, pertvarkė žuvų turgų Malkų aikštėje. 1907–1912 metais rekonstravo miesto salę (dabartinę Filharmoniją), kuri buvo nukentėjusi per gaisrą. Nors perstatyti reikėjo tik vidų, architektas suprojektavo ir išorę.

Aktyviai dalyvavo Vilniaus namų statybos ir įrengimo draugijos, gyvavusios 1909–1913 metais, veikloje (parodose, konkursuose). Draugija skatino pažangius gyvenamosios statybos būdus. 1911-aisiais organizavo individualių namų projektų parodą, pagal kurią 1911–1913 metais statė vadinamąją Montvilos koloniją – namų kompleksą. 1912-aisiais paliko tarnybą ir kartu su Aleksandru Parčevskiu įkūrė projektavimo ir statybos biurą „Architektas“ – vieną iš trijų stambiausių Vilniaus projektavimo ir statybos biurų XX a. pradžioje. Biuras projektavo bažnyčias, nuomojamus namus, vilas, kaimo pastatus, fabrikus ir t. t., atliko priežiūros, rangos darbus. Su Parčevskiu 1912–1913 metais sukūrė Lenkų teatro Pohuliankoje projektą (dabar – Basanavičiaus g. 13). Tai vienas reikšmingiausių architekto kūrinių Vilniuje. Be minėtų darbų, Vilniuje yra pastatęs apie dešimt daugiabučių gyvenamųjų namų.

Prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui, 1915-aisiais kaip Rusijos armijos karininkas (kelių inžinieriai jau besimokydami įgydavo laipsnius) buvo pašauktas į tarnybą prie karinių kelių tiesimo. Po trejų metų grįžo į Lietuvą, bet nepasiliko Vilniuje, o persikėlė į Kauną. 1919–1925-aisiais dirbo Kelių ir plentų valdyboje vyresniuoju inžinieriumi. Tuo laiku tiesė Žemaičių (Kauno–Klaipėdos) plentą, parašė knygą „Vieškeliai ir paprastieji keliai, jų taisymas ir laikymas“ (1925). 1925 metais pageidavo gauti Kauno miesto architekto pareigas, tačiau neturėdamas įtakingos paramos paskyrimo nesulaukė.

Įvairūs šaltiniai nurodo skirtingą architekto suprojektuotų ir pastatytų bažnyčių skaičių: nuo 32 iki 72. Šiuo metu turimais duomenimis, Vaclovui Michnevičiui galima priskirti 27 bažnyčias. Ankstyviausi projektai – XIX a. pabaigoje suprojektuotos vienbokštės šventovės Ramygaloje (1898–1907), Josvainiuose (1898–1903), taip pat Ratnyčios, Nemunaičio bažnyčios (pasižymi proporcijų išraiškingumu, preciziškomis detalėmis). Visos jos – neogotikinio stiliaus. Šią architekto kūrybos kryptį iliustruoja vėlesnė bažnyčia Žeimiuose (1906–1908), kurios statybos darbuose pats aktyviai dalyvavo. Planas – stačiakampis, tūris – halinis, bet netikėtą efektą vidaus erdvėje teikia galerijos, išorėje – aukšti azūriniai frontonai, prie apsidės prišlieti cilindriniai laiptų bokšteliai, primenantys gynybinius kulto pastatus. (Beje, pirmosios dvi paminėtos bažnyčios – Ramygalos ir Josvainių – statytos ne pagal Michnevičiaus projektus.) 1909 metais suprojektuota didžiulė bažnyčia Saltoniškių priemiestyje Vilniuje. Žinomos šešios bažnyčios (aplinkui Kaišiadoris), suprojektuotos prieš Pirmąjį pasaulinį karą: Vievio (1906), Kaišiadorių (1908), Kietaviškių (1910), Žiežmarių (1909), Gegužinės (1911) ir galbūt Kernavės. Paskutinė bažnyčių projektų banga – 1928–1933 metų laikotarpis, kai architektas ir toliau projektavo neogotikinio stiliaus bažnyčias. Daugiau nei tris dešimtmečius Vaclovas Michnevičius buvo populiariausias Lietuvoje bažnyčių statytojas.

1918 metais su šeima apsistojo Strebeikiuose, rekonstravo dvarelį (išlikęs pastato brėžinys). Dirbdamas Plentų valdyboje nuomojosi butą Kaune ir į Strebeikius grįždavo šventadieniais. 1936-aisiais, būdamas 74 metų, išėjo į pensiją. Apsigyvenęs

Strebeikiuose, beveik iki pat 1940-ųjų vertėsi laisva architekto praktika. Kaune rekonstravo Bernardinų vienuolyno vakarinį korpusą, pastatė musulmonų mečetę (1931, kartu su inžinieriumi A. Netyksa), Kaišiadoryse – keletą namų.

Po karo, 1946-aisiais, Michnevičių šeima buvo išblaškyta. Vaclovas Michnevičius tremties išvengė dėl tarnybos Plentų ministerijoje 1940 metais. Kai kas iš Michnevičių dvarelį vertybių bei dviejų tūkstančių knygų biblioteka pateko į Žeimių bažnyčią, daugybė architekto brėžinių, pastatų fotografijos, užrašai buvo sunaikinti.

Paskutiniuosius metus architektas gyveno skurdžiai. 1946-aisiais duktė Irena su šeima ir motina išstremtos į Krasnojarską. Sūnus Kazimieras spėjo pasitraukti į Lenkiją.

Vaclovas Michnevičius mirė 1947 metų sausio 14 dieną, palaidotas Žeimių bažnyčios šventoriuje. Žeimių parapijos knygoje išlikęs įrašas: „1947 m. sausio 14 d. Strebeikių kaime dėl senatvės mirė Vaclovas Michnevičius. Aprūpintas sakramentais. Vedęs. 85 metų amžiaus. Inžinierius“.

Bajoras Vaitiekus Mackevičius, mano tėvo brolis, prieš mirtį įgaliojo mane kreiptis į Žeimių kleboną Eugenijų Jokubauską, kad būtų įamžintas jo vaikystės draugo architekto Vaclovo Michnevičiaus atminimas. Tad jau po mirties Vaitiekaus Mackevičiaus ir Žeimių bažnyčios lėšomis buvo pastatytas granitinis paminklas, be kita ko, įamžinęs dviejų bajorų, gyvenusių Jucunų ir Strebeikių kaimuose, draugystę.

Nelengva tiksliai nušviesti architekto gyvenimą, jo profesinę veiklą. Šaltiniai, iš kurių imtos žinios: jo artimieji, kaimynai ūkininkai, buvę darbininkai ir tarnai. Michnevičiaus motina Svolkėnaitė buvo kilusi iš Svolkenių dvaro, kuris ribojosi su Strebeikiais. Michnevičiaus tėvas mirė dar gana jaunas. Motina panašlavusi ištekėjo už mirusio vyro brolio, tačiau ir tas neilgai pagyveno. Statant Žeimių bažnyčią Vaclovo Michnevičiaus motina paaukojo 500 aukso rublių. Michnevičius vedė gyvendamas Peterburge. Jo žmona Karolina Feige buvo Bavarijos vokiečių, katalikė, iš profesijos mokytoja, išsilavinusi, gabi kalboms. Peterburge mokytojavo, dėstė prancūzų ir vokiečių kalbas. Kartą Karolina, nuvykusi į Kėdainių vaistinę, lenkiškai paprašė vaistų. Vaistininkė buvo jauna ir tikriausiai iš miesto, nes atsakė nesuprantanti tos kalbos. Tada Karolina kreipėsi rusiškai, prancūziškai, vokiškai, žydiškai ir dar keliomis kalbomis, bet vis liko nesuprasta. Atsisukusi į eilėje stovėjusius žmones, juokdamasi tarė: „Ta vaistininkė kaip karvė su viena uodega, tik vieną kalbą temoka“. Karolina lietuvių kalbos nemokėjo.

Kadangi Vaclovas Michnevičius dirbo Kaune, namo grįždavo tik penktadieniais. Jo belaukiant visada būdavo surauginamas ožkos pienas ir prišutinama bulvių. Šis valgis jam buvo pats skaniausias. Dėl to ūkyje buvo laikomos dvi ožkos.

Po rugiapjūtės Vaclovui Michnevičiui visada būdavo uždedamas rugių vainikas. Atsidėkodamas savo darbininkams, architektas vakare suruošdavo nedidelę šventę. Merginoms dovanodavo po prijuostę, moterims – po skarelę ir vieną litą, vyrus vaišindavo alumi. Degtinės per vaišes būdavo labai mažai arba visai nebūdavo. Michnevičių ūkyje dideliuose tabako plotuose buvo auginamas labai geros rūšies tabakas. Visoje apylinkėje, užrūkius to tabako, žmonės žinojo, iš kur jis. Nuėmus derlių, dažniausiai tabakas būdavo džiovinamas antrajame, neįrengtame dvarelį

aukšte, po to dedamas į dėžes ir vežamas į Vilnių.

Savo ūkiu Strebeikiuose Michnevičius nelabai domėjosi. Jis grįždavo iš miesto labiau pailsėti negu prižiūrėti ūkio. Kartą grįžęs rado gale lauko darbininkų suvilktą velėną. Sužinojęs, kad velėna bus sudeginta, liepė ją susmulkinti ir išbarstyti po lauką. Mat šeimininkui atrodė, kad taip išbarstyta velėna atstos trąšą. Darbininkams ir ūkvedžiui nepasisekė atkalbėti užsispyrėlio. Rudenį tas laukas buvo nusėtas piktžolių, grūdai beveik neužderėjo, todėl teko nušienauti tik pašarui. Atsiprašydamas darbininkų, Michnevičius pasakė: „Aš ne žemdirbys, aš architektas. Todėl nuo šiol daugiau nelįsiu į tuos reikalus, kurių neišmanau. Kiekvienas turi dirbti tą darbą, kurį geriausiai moka“.

Michnevičiaus ūkis nebuvo didelis, žemę dirbo šešiais arkliais, buvo nupirktas ir traktorius, pieną separuodavo separatorius, modernūs žemės ūkio padargai padėdavo įdirbti žemę.

Visa Michnevičių šeima maitinosi prie bendro stalo su samdiniais. Sriuba, blynai, košė ir kitokie valgiai buvo gaminami visiems bendrai.

Senatvėje Michnevičiai dėl neaiškių priežasčių labai nuskurdo. Sklido kalbos, esą Karolina pinigų siųsdavusi savo broliams į Vokietiją. Vaclovas atgulė į patalą, o Karolina ėjo per kaimus elgetaudama. Užsukusi pas kaimynus pasiguosdavo: „Jei kas anksčiau būtų pasakęs, kad aš senatvėje ubagausiu, tai būčiau spjovusi tam tiesiai į akis“. Kai darbininkas Vavila kabino Strebeikių pradinės mokyklos iškabą, architektas jam su apgailėstavimu tarė: „O, kaip aš norėčiau dirbti čia mokytoju...“ Deja, likimas jam buvo nepalankus. Mokytojauti buvo atsiųstas jaunas mokytojas Ipolitas Rimkevičius, vėliau tapęs kolūkio pirmininku.

Apie 1975–1977 metus Michnevičių dvarelis atiteko Pauliukų kolūkiui ir gana greitai valdžios paliepiamu buvo nugriautas. Įdomu tai, kad pastato rąstai buvo ne guldėti, bet stati. Sveiki būtų stovėję dar šimtą metų. Gaila, kad neišsaugojom ateinančioms kartoms šio dvarelį.

1957 metais aš įžengiau į buvusio Michnevičių dvaro pradinės mokyklos pirmąją klasę. Didžiojoje menėje mokėsi visi mokiniai nuo pirmokų iki ketvirtokų. Priešingoje menės pusėje stovėjo fortepijonas, menantis architekto laikus, dalis likusios bibliotekos, senoviniai baldai. Kitoje dvaro pusėje buvo didelis valgomasis, gyvenamieji kambariai su masyviomis ąžuolinėmis durimis, su šviesiais langais ąžuolinėmis langinėmis. Atostogaudamas kasmet nuvažiuoju į Strebeikius. Rodos, taip neseniai čia stovėjo puikus dvarelis, gyveno žmonės, o dabar tik alyvų krūmai, seni medžiai, vedantys į buvusią sodybą. Linksma gražuolė upė Lankeša užžėlusi, tiltas per ją nugriautas. Žemių kraštotyrininkas, liaudies meistras Artūras Narkevičius išdrožė ir pastatė koplytstulpį Strebeikių kaimui ir Michnevičių dvarui atminti.

Literatūra

Išsaugokime kultūros paveldą. Jonavos rajono švietimo įstaigų kūrybiniai projektai, 2 t. / Sudarė Gražina Mrazauskienė. – Jonava, 2006–2009.

Kazimieras MACKEVIČIUS. Tarpukario bajorai fotografijose // Lietuvos bajoras. – 2007, Nr. 12.

Vaclovas Michnevičius // Kas yra kas Lietuvoje. Kraštiečiai: Jonava. – Kaunas: Neolitas, 2009.

Tarpukario bajorai fotografijose / Sudarė Kazimieras Mackevičius, Rimas Vilavičius. – Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.

Mykolo Jankūno, kunigo Eugenijaus Jakubausko, Juozo Pravilionio, Nastasijos Mackevičiūtės-Vavilienės, Juozo Eigirdo atsiminimai / Užrašė Artūras Narkevičius [rankraštis]. – Jonava, 1997.